

Ilmestyskirja tälle ajalle

MARKO JAUHIAINEN

Toisin kuin joskus on ajateltu, Ilmestyskirjalla on paljon sanottavaa erityisesti nykyajan uskoville. Sen kaikkiin aarteisiin kiinni pääseminen vaatii työtä, mutta palkka on vaivan arvoinen.

Moni Raamatun lukija on jossain vaiheessa löytänyt itsensä haasteellisen tehtävän edestä: uskonelämään kuuluu keskeisenä osana säännöllinen Vanhan ja Uuden testamentin lukeminen, mutta kyseisen tekstikokoelman huipentuman eli Ilmestyskirjan lukeminen ei syystä tai toisesta houkuttele. Joidenkin mielestä se on liian väkivaltainen, toisille on opetettu sen kuvaavan lähinnä seurakunnan jälkeistä aikaa, ja monet uskovat sen ymmärtämisen olevan mahdollista vain erityisille profetia-ekspertereille. Oli pa syynä mikä tahansa, Ilmestyskirjan tarjoama välttämätön hengellinen ravinto jää helposti hyödyntämättä, koska kirjaan ei uskalta tai viitsitä tarttua.

Vanhan testamentin tunteminen tärkeää

Kuinka Ilmestyskirjaa sitten tulisi lukea? Jotta kirjan sanoma aukeaisi oikealla tavalla, kannattaa siihen ensinnäkin soveltaa samoja hyvän raamatuntulkinnan periaatteita kuin muihinkin Raamatun kirjoihin. Yksi näistä on, että perehtyy hyvin koko Raamattuun. Tämä on tarpeen siksi, että Jumalan täyteen kirjalliseen ilmoitukseen tutustuminen tarjoaa sen kielen ja ne puitteet, joissa yksittäinen dokumentti on ymmärrettävissä. Niinpä esimerkiksi Uuden testamentin kirjoituksia lukiessa on tärkeää, että lukija on hyvin paneutunut erityisesti Vanhaan testamenttiin.

Koska Ilmestyskirja on ikään kuin monituhatvuotisen tarinan viimeinen osa, sitä ei voi kunnolla ymmärtää ilman selvää käsitystä tarinan aikaisemmista vaiheista. Samalla täytyy kuitenkin pitää varansa, että nuo edeltävät tekstit eivät väärällä tavalla sanele tai määrittele sitä, mitä Ilmestyskirja voi sanoa. Esimerkiksi Paavalin käyttämät kielikuvat

eivät siis välttämättä tarjoa parasta mahdollista viitekehystä Ilmestyskirjan ymmärtämiseen.

Alkuperäisten lukijoiden käsitys huomioitava

Toinen merkittävä periaate kaikessa Raamatun lukemisessa on, että tulkinnan tulee aina olla ankkuroituna tekstin kirjoittajan tarkoitamaan merkitykseen ja alkuperäisten lukijoiden kontekstiin. Mikäli näin ei ole, teksti on vaarassa jäädä lukijan mielikuvituksen uhriksi – kuten juuri Ilmestyskirjalle usein helposti käy.

Ensimmäisen vuosisadan Vähän-Aasian seitsemän seurakuntaa tuskin olivat kuulleet sen enempää Apache-helikoptereista, katolisesta kirkosta kuin EU:stakaan, joten esimerkiksi näitä (joissain piireissä) suosittuja elementtejä ei vastuullisesta Ilmestyskirjan tulkinnasta kuvittelisi löytyvän.

Profeetallisen tekstin vaikeus

Ilmestyskirja kuuluu tyyllilajinsa puolesta profeetalliseen kirjallisuuteen. Sen käyttämät kuvat ja ilmaisut ovat meille monella tavoin vieraita, mutta muiden profeetallisten tekstien lukeminen auttaa kehittämään sopivan ”kieliopin” myös Ilmestyskirjan outojen elementtien tulkitsemiseen. Tällöin ymmärrämme, että teksti on lähes aina kuvaannollista, eri näyt eivät yleensä ole suoraan harmonisoitavissa toistensa kanssa, Johanneksen näkemien katkelmien kaikki yksityiskohdat eivät välttämättä ole merkittäviä tai että profeetta usein välittää tiedon sijaan pikemminkin tunnetta.

Ilmestyskirja ei siis ole niinkään koodi, joka pitäisi murtaa, vaan ennemminkin taidetta, jota tulisi ihailla ja jonka tulisi inspiroida meitä.

Kaksi yleisintä harhaa

On olemassa kaksi yleistä ennakko-oletusta, jotka helposti johtavat Johanneksen tekstin lukijoita harhaan. Toinen näistä on, että koska kyseessä on profetia (1:3; 22:10, 18, 19), se käsittelee lähinnä tulevaisuutta. Raamatullisen profetian ytimessä ei kuitenkaan ole tulevaisuuden ennustaminen, vaan Jumalan tahdon ja näkökulman esille tuominen tiettyssä tilanteessa. Tähän voi liittyä myös tietoa tulevaisuudesta, mutta *informaation* tarjoamisen sijaan profeetan ensisijaisena päämääränä on saada aikaan *transformatio* eli muutos kuulijan (tai lukijan) sydämessä.

Ilmestyskirjan profetiassa ja erityisesti sen luvuissa 4–22 on selvästi Johanneksen tulevaisuuteen liittyviä elementtejä, mutta aivan yhtä selvästi osa hänen näkemistään ja kuulemistaan asioista viittaa joko kirjoitus-hetkellä ajankohtaisiin asioihin tai jo menneisiin tapahtumiin. Profetia ei näissä kohdissa siis paljasta tulevaisuutta, vaan tarjoaa jumalallisen tulkinnan ja perspektiivin tiettyihin ensimmäisen vuosisadan tapahtumiin.

Toinen väärille raiteille lukijaa johtava oletus on, että Ilmestyskirjan tapahtumat etenevät tavalla tai toisella kronologisesti. Kerotuksessa on kyllä tietty juoni, jossa osan tapahtumista on tarkoitus nähdä edeltävän toisia tapahtumia, mutta kaikkea ei esitetä kronologisesti. Jos Ilmestyskirja olisi elokuva, se sisältäisi myös takaumia ja yhtäaikaisten tapahtumien esittämistä erilaisista kuvakulmista. Lisäksi katselijalla riittäisi pohtimista sen suhteen, miten tarinan eri osat vastaavat – jos vastaavat – erilaisia todellisen maailman tapahtumia tai mihin kohtaan tarinaa katselijan on tarkoitus sijoittaa itsensä.

Tekstin vertauskuvallisuus

Ilmestyskirjaa lukiessa monelle herää kysymys: miksi juuri tällainen teksti? Miksei kirjan sanoma ole sellaisessa muodossa, josta kuka tahansa saa helposti selvää? Tähän on epäilemättä useampikin syy. Rikas, vertauskuvallinen kieli esimerkiksi tekee tekstistä huomattavasti helpomman muistaa. Mutta ainakin yksi tärkeä syy liittyy alkuperäisiin lukijoihin ja heidän tilanteeseensa.

Tekstissä usein toistuva ”Jolla on korva(t) - ” tuo mieleen Jeesuksen puhumassa vertauksilla evankeliumeissa. Koska osa kuulijoista oli sydämeltään paatuneita, Jeesus ei puhunut suoraan vaan vertauksilla ja jakoi

näin yleisönsä kahteen osaan. Tällöin totuuden epäsuora kommunikointi ikään kuin tuomitsi ulkopuolisiksi ne, jotka kaikesta näkemästään ja kuulemastaan huolimatta – Jeesus oli jo ehtinyt sekä tehdä ihmeitä että opettaa kansaa – vastustivat totuutta ja Jumalan tahtoa.

Toisaalta Jeesuksen vertaukset sekä kutsuivat totuudelle avoimia ihmisiä ymmärtämään niitä paremmin että tunkeutuivat ikään kuin kiertotietä ihmisten sydämiin sellais-sakin tapauksissa, joissa suurempi lähestyminen ei välttämättä olisi onnistunut, ja siten yllättivät kuulijansa.

Näyt ja kuvat

Ilmestyskirjan näyillä ja kuvilla on osaltaan samanlainen tehtävä kuin Jeesuksen vertauksilla. Ne jättävät osan lukijoista ulkopuolelle, kutsuvat avoinsydämiä tutkimaan, pohtimaan ja ymmärtämään, ja läpäisevät mielen esteitä suoraa puhetta paremmin. Näistä viimeisenä mainitulla on erityisen merkittävä rooli. Vähän-Aasian seitsemän seurakunnan jäsenet ovat nimittäin (ainakin suurimmaksi osaksi) syntyneet ja kasvaneet ympäristössä, jossa esitetään maailmasta ja todellisuudesta sellaisia tulkintoja, joita kukaan ei kyseenalaista – mutta jotka ovat täysin vastoin Jumalan valtakunnan arvoja, asenteita ja aktiviteetteja.

Jopa nykytiede on osoittanut ihmiselle olevan vaikea hyväksyä tietynlaista, vastoin hänen aikaisempia käsityksiään olevaa tietoa. Tällaisia erittäin vaikeasti muutettavissa olevia käsityksiä ovat muun muassa omassa kulttuurissa yleisesti hyväksytyt, oikeana pidetyt asiat. Johanneksen haasteellisena tehtävänä oli siis välittää lukijoilleen sanoma, joka oli lähes kauttaaltaan vastoin Rooman valtakunnan kaikki kerrokset läpäisevää ideologiaa, jota moni kristittykään ei ymmärtänyt kyseenalaistaa.

Ensimmäisen vuosisadan epäjumalia: Mammona ja kulutusjuhla

Mitä ovat ne ensimmäisen vuosisadan kristittyjen sokeat pisteet, joihin Ilmestyskirja yrittää sanomansa välityksellä puuttua? Niitä on useampia, mutta erityisesti kolme on hyvä nostaa esille, koska niistä ei välttämättä ole Suomen kontekstissa riittävästi puhuttu. Jo-

kainen näistä voidaan myös liittää omaan ensimmäisen vuosisadan lukijoille tuttuun epäjumalaan.

Ensimmäinen ja tunnetuin näistä epäjumalista on *Mammona*. Jeesus ei turhaan nostonut juuri tätä epäjumalaa Jahven pahimmaksi kilpailijaksi, ja Ilmestyskirjassakin on vahva taloudellinen ulottuvuus. Roomalainen eliitti vietti railakasta kulutusjuhlaa, jossa ei ollut mitään väliä sillä, miten vaurautta hankittiin ja mihin sitä käytettiin.

Esimerkiksi luvussa 18 mainitut tuontitavarat (joita löytyy nykyään useimmista suomalaisista kodeista) olivat melkein kaikki sellaisia yllisyystuotteita, jotka aikalaiskirjoituksissa yhdistettiin usein rikkaiden pröystäilyyn, ylenpalttiseen kuluttamiseen tai rappeutuneeseen elämään.

Rooma riisti niitä maita ja kansoja, jotka näitä tuotteita tuottivat, samalla kun Rooman kanssa yhteistyössä oleva paikallinen eliitti usein keräsi rikkautensa näiden tuottamisesta. Lopputulos oli, että Rooman ytimessä suhteellisesti ottaen pieni joukko rikkaita eli yltäkylläisyydessä ja nautti elintasosta, jonka mahdollisti halpa työvoima (tai ihmishenki) ja luonnon tuhoaminen jossain muualla.

Mars ja miekkaan tarttuminen

Toinen epäjumala on *Mars*, sodan jumala. Rooman taloudellinen mahti ei olisi ollut mahdollista ilman sen sotakoneistoa, joka levitti *Pax Romanaa* väkivalloin ympäri maailmaa, murskaten kaiken vastustuksen. Tätä tapaa turvautua miekkaan omien etujen ajamiseksi kritisoidaan monella tavalla Ilmestyskirjassa.

Yksi kirjan keskeisistä teemoista onkin se, kuinka Karitsa ja sen seuraajat saavuttavat voiton täysin päinvastaisella tavalla kuin Peto ja sen seuraajat. Siinä missä Pedon taistelumenetelmänä on väkivallan käyttö tai sillä uhkaaminen, Karitsan taistelumenetelmänä on itsensä uhraaminen ja uskollisuus Jumalalle loppuun asti. Vaikka Pedossa yhdistyisivät maailmanhistorian pahimpien valtakuntien ja niiden hallitsijoiden pahimmat piirteet, Jeesuksen seuraajia ei ole kutsuttu tarttumaan aseisiin sitä vastaan, vaan alistumaan – mutta ei kuitenkaan ensi sijassa Pedon valtaan, vaan Jumalan valtaan, joka tietyn ajaksi sallii väkivaltaiselle hallinnolle sen toiminnan. Viime kädessä Hän kuitenkin pitää huolen siitä, että miekkaan tarttunut Peto myös kaatuu siihen.

Roma ja nationalismi

Kolmas keskeisessä roolissa oleva epäjumala on *Roma*, jota pidettiin muinaisen Rooman kaupungin ja valtion voiman ja hengen henkilöitymänä. Jo keisari Augustuksesta lähtien Rooman keisarit jakoivat oman kulttinsa Roma-kultin kanssa, ja keisarin patsas oli usein samassa temppelissä Roman patsaan kanssa.

Nykyajan lukijoilla onkin joskus vaikeuksia ymmärtää, että keisarinpalvontakultissa ei ollut kysymys niinkään uskonnollisesta kuin isänmaallisesta toiminnasta. Keisarille uhraaminen nähtiin ennen kaikkea lojaaliuden osoituksena Rooman valtiolle ja sen johtajalle. Siitä poikkeava toiminta oli siksi poliittisen johdon kannalta yhteiskunnallisesti vaarallista, puhumattakaan siitä epäluulosta ja vastenmielisyydestä, jota se herätti tavallisten kansalaisten silmissä. Ei siis ihme, että keisarin sijasta Jeesusta herranaan pitäneet kristityt joutuivat törmäyskursseille Rooman valtakunnan ja sen nationalistisen ideologian kanssa. Tässä suhteessa Ilmestyskirja vain lisäsi vettä myllyyn kuvaamalla Roomaa, ensimmäisen vuosisadan johtavaa maailmanvaltaa ja aikansa unelmayhteiskuntaa, juopuneeksi ja irstailevaksi huoraksi, jonka loppu oli lähellä.

Tulkinta oman aikamme valossa

Ilmestyskirja on alun perin lähes 2 000 vuotta sitten eläneille roomalaisille kristityille kirjoitettu, meille hyvin outoon kaapuun puettu viesti. Joku voisi kuvitella, että sen kyky puhutella muita kuin alkuperäisiä lukijoita on rajallinen, mutta kirjan tulkintahistoria osoittaa muuta. Läpi vuosisatojen lukijat ovat melkein poikkeuksetta onnistuneet löytämään itsensä ja oman aikansa Ilmestyskirjan sivuilta. Loppu on ollut aina lähellä. Kirjan kuvien ja symbolien tulkinta on kuitenkin vaihdellut aikakaudesta toiseen. Esimerkiksi Babylonin ja Pedon viittoja on soviteltu monille muillekin hartioille niiden alkuperäisten kantajien jälkeen.

Tällainen lähestymistapa lienee hedelmällisin myös kirjan nykyisille lukijoille. Jokainen sukupolvi on vuorollaan vastuussa siitä, että tulkitsee Ilmestyskirjaa oman aikansa valossa – ja omaa aikaansa Ilmestyskirjan valossa. Meidän tulee siis ensin tarkastella, minkälaisessa tilanteessa ja millaisten haasteiden edestä alkuperäiset lukijat löysivät itsensä, sekä ymmärtää, miten profeetallinen

sanoma heitä puhutteli. Sen jälkeen meidän tulee nähdä oman aikamme ja yhteiskuntamme vastaavanlaisia tilanteita ja haasteita, ja soveltaa niissä samoja periaatteita, asenteita ja lähestymistapoja.

Ilmestyskirja toimii loppujen lopuksi aika heikosti kristallipallona, mutta kenttäohjesääntönä vieraan vallan alaisuudessa eläville taivaan kansalaisille se on vertaansa vailla.